

## ПРИНЦИП ВСЕЗАГАЛЬНОЇ ОСВІТИ ЯК ЕЛЕМЕНТ СОЦІАЛЬНОГО ВЧЕННЯ ВІРИ БАГАЇ

*У статті на основі Священних Писань основоположників віри багаї показано еволюцію принципу всезагальної освіти як елементу соціального вчення та його втілення у суспільній діяльності даної релігійної традиції. Автор виявляє виокремлення освітньої тематики у віроповчальних настановах Багаулли, які отримують статус принципу всезагальної освіти у тлумаченнях Абдул-Бага. Практичне втілення принципу червоною ниткою проходить через діяльність Шогі Еффенді та Всесвітнього Дому Справедливості, що стверджують виключне значення освіти в досягненні найвищої мети багаї – єдності людства.*

**Ключові слова:** віра багаї, Багаулла, Абдул-Бага, Шогі Еффенді, принцип всезагальної освіти, духовне виховання.

**Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями.** Зародившись в Ірані в середині XIX сторіччя, віра багаї (від араб. «ءابء» – «бага» – «світло», «слава») продовжує розповсюдження вчення її засновника Багаулли в усьому світі, що ґрунтується на ідеї побудови «нового світового співтовариства». Не зважаючи на те, що віра багаї є молодого релігією з мусульманським корінням, її віроповчальні принципи отримали відклик у представників багатьох народів та соціальних груп світу [13, с. 3].

У наші дні через діяльність головного адміністративного центру віри багаї – Всесвітнього Дому Справедливості та Міжнародного товариства багаї – міжнародної неурядової організації, представника Всесвітнього Дому Справедливості при ООН – в життя втілюються ідеї, що беруть свій початок з найперших часів зародження віри багаї і відображаються в Священних Писаннях Баба та Багаулли та творах головних спадкоємців релігійної традиції багаї – Абдул-Бага та Шогі Еффенді. Втілення принципів соціального вчення віри багаї маємо змогу спостерігати на прикладі освітньо-виховної галузі, в контексті якої було створено більше 700 шкіл та освітніх центрів, а також декілька тисяч місцевих ініціатив для задоволення освітніх потреб в середині громади багаї та серед місцевого населення [16, с. 112]. Одним із таких принципів, який Багаулла особливо виділяв у своєму вченні, є принцип всезагальної освіти: «Направте розум і волю на просвітництво народів і племен землі...» [7, с. 201].

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Публікації, присвячені викладу основних відомостей про віру багаї та опису її віроповчального змісту, в основному написані послідовниками даної релігійної традиції. Серед цих робіт найбільш цінними для дослідження соціального вчення є наступні: «Нова світова релігія: віра багаї» Вільяма С.Хетчера та Дж. Дугласа Мартіна, «Багаулла і нова ера» Дж. Е. Есслемонта, «Віра Багаї» М.Перкінса та Ф.Хейнсворта, «Віра багаї» Ю.А.Іоаннесяна. До останніх академічних досліджень належать публікації в Україні – І.В.Чернікової «Історична еволюція багаїзму (середина XIX – кінець XX ст.)» (2001 р.), у Росії – А.В.Мартиненка «Багаї і ахмадійат: нові релігійні співтовариства в контексті модернізації ісламу (порівняльно-історичний аналіз)» (2005 р.). У названих джерелах віра багаї висвітлюється в історичному контексті, в основному приводиться опис соціальної доктрини в загальному вигляді, а до теми освіти дослідники звертаються поверхово.

Проте в Україні спостерігається тенденція звернення цілого ряду науковців до освітньої тематики в релігійному контексті, які виділяють освітньо-виховний компонент з соціального вчення та суспільної практики різних релігійних традицій, до прикладу: у

католицизмі – С.В.Скрипнікова, в ісламі – В.С.Василенко, в іудаїзмі – Анна Марія Басаурі-Зюзіна та інші.

**Формулювання цілей (мета, завдання) статті.** Досліджуючи особливості соціального вчення віри багаї, маємо на меті виокремити для аналізу його елементи, а саме принцип всезагальної освіти. Для досягнення поставленої мети необхідно реалізувати наступні завдання:

- прослідкувати розвиток принципу всезагальної освіти у Священних Текстах та його втілення соціальної практики багаї;
- окреслити суть та значення принципу всезагальної освіти для віровчення багаї.

**Виклад основного матеріалу.** Наскрізна тема вчення Багаулли – єдність. У священних писаннях віри багаї вміщені принципи, на основі яких має базуватися фундамент майбутньої світової цивілізації, масштаби якої поширюватимуться на планетарному рівні. Проголошена Багауллою Нова світова цивілізація має об'єднати всі народи світу під єдиним адміністративним центром з єдиною релігією, мовою та економікою. Досягнення такого Нового світового порядку, що є волею самого Бога, можливе через розповсюдження та засвоєння жителями планети єдиних принципів життя, що, в свою чергу, є центральними принципами соціального вчення багаї. Тексти основоположника релігії багаї та його авторитетних послідовників, а також сучасні компіляції головних постулатів ідеологів багаї, дають чіткий перелік принципів віри або, за аналогією з ісламом, стовпів, на яких має бути побудоване нове світове співтовариство: єдність роду людського; єдність першооснов всіх релігій; гармонія науки і релігії; самостійний пошук істини; рівність чоловіків і жінок; відмова від забобонів; всезагальний мир; всезагальна освіта; єдина міжнародна мова; вирішення економічних проблем; міжнародний трибунал.

Принцип всезагальної освіти як елемент соціального вчення віри багаї, незважаючи на його особливий статус як серед рядових віруючих багаї, так і на вищому адміністративному рівні віри багаї, на сьогодні є невивченим. Даний принцип виділяється у віровченні цієї релігії як «один з принципів, який Багаулла особливо виділяв у Своєму Вченні» [14, с. 57]. Проте проаналізувавши доступні сучаснику основоположні твори Багаулли – Священні Тексти віри багаї – ми не зустрінемо формулювання цього принципу. Дійсно, Багаулла особливим чином у своєму вченні виділяє питання освіти, а також виховання (духовного передовсім). У формі закону в Священних Текстах виділено освіту як дітей, так і дорослих членів суспільства, що є основою процвітання та прогресу людства, а також побудови Нового світового порядку.

Ми маємо можливість прослідкувати процес виділення питання освіти як основи суспільства у конкретний віросповідний принцип віри багаї. У віровченні багаї особливий статус освіти сягає своїм корінням книги «Байан» Баба – «предтечі» Багаулли. Багаулла, у свою чергу, вперше надає освітнім питанням високого рівня у Священному Писанні віри багаї – «Кітаб-і-Агдас» («Найсвятіша Книга»), де узаконює права дітей на освіту, прописує обов'язки батьків та громади в освітній сфері, а також звертається до питання обов'язкового отримання послідовниками віровчення знань у мовній галузі та наголошує на вивченні ремесел і оволодінні мистецтвами, що корисні для людства. Дуже важливими для постановки питання про всезагальну освіту є інші шановані багаї Священні Тексти, «явлені» Багауллою, а саме «Скрижалі, явлені після Кітаб-і-Агдас». У «Скрижальях...» Багаулла роз'яснює більш детально попередньо установлені ним у «Найсвятішій Книзі» закони та акцентує увагу на обов'язках і рекомендаціях для кожного багаї. У скрижалі «В Ім'я Моє, що вище всіх імен» Шостий Тараз проголошує: «Знання є одним з чудових дарів Божих. Всім належить здобувати його. Явлені нині мистецтва і усе матеріальне народжені завдяки Його знанню і мудрості, котрі розкриті в Посланнях і Скрижальях Найвищим Пером – Пером, із скарбниць якого явлені світу перлини мудрості і мови, мистецтв і ремесел» [8, с.14]. Наступні Скрижалі не одноразово звертаються до теми освіти. Знання, як результат освіти, у розумінні засновника релігії багаї є найвищим Божим даром, «є справжнім скарбом для людини, джерелом слави, ... задоволення і радості» [8, с.19]. Зібрання всіх законів та рекомендацій Багаулли, а також його авторитетних послідовників, вміщені в особливих для багаї зібраннях цитат – компіляціях (тему освіти і виховання висвітлює

компіляція «Виховання у душі багаї»). У текстах Багаулли важко прослідкувати чітке розділення сфери освіти і виховання. Так як «канонічна» традиція віри багаї визнає тексти Багаулли богонатхненними, тобто явленими Божим Посланцем відповідно до Божої волі, основоположник віри не вдається в них до деталізованого роз'яснення понять та термінів. Цю справу виконали у свій час і згідно заповіту Багаулли два його спадкоємці – син Абдул-Бага та онук Шогі Еффенді, що мали єдине право роз'яснення Священних Текстів та отримали титули Глава Віри і Хранитель Віри відповідно.

Абдул-Бага за час свого активного життя у душі багаї, вів масштабну роботу з поширення і проповіді віри багаї у світі, з консолідації та розвитку громади багаї. З під його пера вийшли тексти-тлумачення основних положень віри. Це як оригінальні твори, так і відповіді на запитання віруючих у формі листів, а також цінними являються записи його бесід. «Розповсюдження всезагального миру» є збірником записів послідовниками віри бесід Абдул-Бага під час його подорожі в Нью-Йорк та Бруклін у 1912 р. та має особливу цінність в простеженні виділення освітньої тематики в «принцип всезагальної освіти». Також для порівняння важливим є «Паризькі бесіди», записані під час подорожі до Парижу у 1911 р. У тексті «Паризьких бесід» знаходимо 11 принципів віри багаї, виділених Главою Віри на основі вчення Багаулли. Ці 11 принципів не містять окремо виділеного принципу всезагальної освіти, а лише згадується в темі рівності чоловіків і жінок. Повертаючись до бесід записаних в США, маємо змогу прослідкувати тенденцію все більш чіткого акценту на проблемах розповсюдження освіти у світі: «...неосвічений повинен отримати освіту, щоб досягнути істинні знання; якщо людина нерозвинута і схожа на дитину, то її потрібно виховати, щоб вона досягла зрілості; якщо дух людини спить, то його потрібно пробудити» [4]. Так, наприклад в бесіді у баптистському храмі від 9 червня 1912 р. освіту Абдул-Бага виділяє як один із 9 завітів Багаулли: «Восьме, – освіта повинна стати невід'ємною частиною життя, і всі критерії виховання і навчання слід обговорити і узгодити на світовому рівні; слід встановити загальний курс навчання та загальнолюдські основи етики і моралі» [4]. В бесіді від 17 листопада 1912 р. узагальнюючи вчення Багаулли, він перелічує 13 завітів засновника віри, серед яких вперше окремим пунктом називає всезагальну освіту [4]. Надалі в інших своїх працях Абдул-Бага все частіше повертається до теми всезагальної освіти і надає розгорнуте її тлумачення у світлі вчення Багаулли. «Таємниця Божественної Цивілізації», «Відповіді на деякі запитання», а також численні цитати з «Вибране з писань Абдул-Бага», висвітлюють суть та значення принципу всезагальної освіти для соціального вчення віри багаї. Глава Віри називає всезагальну освіту одним із «стовпів, що встановлені як непохитні основи Віри Божої», «найвеличнішим з них», «однією з твердинь Святої Віри». Як на догматичному рівні, так і на рівні практичному (втілюється активно як з часів та за сприяння Шогі Еффенді, так і в наші дні силами Всесвітнього Дому Справедливості), принцип всезагальної освіти довів своє виключне становище, став дієвою силою в розповсюдженні освіченості як серед багаї, так і серед жителів планети. Він відкрив двері до скарбниці знань всім без виключення, оминаючи гендерні, класові, соціальні, расові проблеми. Базуючись на переконанні, що саме невігластво є причиною деградації суспільства і людства загалом, війн, бідності, всіх видів забобонів і дискримінацій (расових, національних, релігійних, класових, політичних), освіта для багаї є шляхом до добробуту, миру та гармонії, наближає людину до Бога і його «священних таємниць» [2, с. 113].

Проте окрім свободи у оволодінні знаннями та науками, принцип накладає конкретні обов'язки на багаї, дає рекомендації щодо змісту і організації освіти. Так Багауллою було встановлено, що навчання повинне обов'язково розпочинатись з раннього дитинства. Мати та батько зобов'язані забезпечити всі належні умови для освіти їх дітей. Мати – перший вихователь і перший вчитель підростаючого покоління, тому жінка має отримати ґрунтовну освіту і виховання. На рівні Божественного закону затверджено обов'язок батьків направляти всі можливі доходи на оплату освіти дітей, в іншому випадку громада зобов'язана самостійно знайти кошти.

Зміст освіти, науки, вибір конкретного мистецтва або ремесла має залежати від користі, яку вони обов'язково мають приносити людству, інші знання – «пусті» і не потрібні, вони «починаються і закінчуються лише словами» [8].

Галузь освіти в Священних Текстах Багаулли інтуїтивно, а в тлумаченнях Абдул-Бага, розділяється на матеріальну («вдосконалення і розвиток тіла, здійснюється через харчування, забезпечення матеріальних благ і зручностей»), гуманітарну («охоплює галузь цивілізації і прогресу, до якого відносяться управління, адміністрація, ... торгівля, мистецтва і ремесла, науки...») та духовну або божественну («виходить із Царства Божого: воно полягає в набутті божественних досконалостей, і це є істинне просвітництво...») [9, с. 12]. Духовна освіта є вивченням основ релігії, яке за Багауллою повинно бути присутнє в шкільній програмі. У вірі багаї важко відокремити освіту від виховання, яке відповідно до соціального вчення має йти поруч з освітою та має духовно-моральнісне спрямування.

Організація освітнього процесу в школах також отримала рекомендації у вченні Багаулли, та отримала подальше тлумачення у працях Абдул-Бага і Шогі Еффенді. Ці рекомендації стосуються змісту навчання, дисципліни і порядку, умов навколишнього середовища, учительської праці, а також навіть стосовно зовнішнього вигляду учнів. Всі заходи в організації освітнього процесу «направлені на покращення і удосконалення характеру» майбутнього покоління, адже «виховання в них добрих почуттів і турбота про їх розвиток – справа незвичайної важливості, бо така одна з перших заповідей Господніх» [9, с. 16]. Освіта повинна розвивати в кожній людській істоті бажання досягнути досконалості в духовному вимірі, отримані знання мають допомогти в розвиткові людської душі, в оволодінні чеснотами – щирості, відданості, служінню людству, любові і справедливості [14, с. 58].

Продовжуючи справу духовного наставника віри багаї, Всесвітній Дім Справедливості за допомогою періодичних видань, заяв та звернень до світового співтовариства, а також щорічних послань до багаї всього світу (Послання до Ризвану) та через періодичні Плани діяльності віри багаї (т. зв. Чотирирічні, П'ятирічні Плани) в наші дні скеровує свої сили на розгортання принципу всезагальної освіти. Злагоджена та ініціативна робота членів національних, регіональних та місцевих адміністративних об'єднань багаї, що репрезентують собою у світовому масштабі більше 20 тисяч місцевих громад багаї, сприяє впровадженню великої кількості різноманітних як за масштабом, так і за змістом освітніх проектів, ініційованих або/та схвалених Всесвітнім Домом Справедливості та за підтримки Міжнародного товариства багаї [16, с. 112].

Нових масштабів на міжнародній арені у розповсюдженні принципу всезагальної освіти, а також у налагодженні співпраці з ООН у справах освіти та охорони здоров'я, вірі багаї надало отримання у травні 1976 р. Міжнародним товариством багаї консультативного статусу у Дитячому Фонді ООН [16, с. 112].

Прикладом надання освітніх послуг жителям планети є проекти з подолання неграмотності (в гуманітарній, промисловій, сільськогосподарській, екологічній та санітарно-гігієнічній сферах) у країнах «третього світу» (країни Африки, Індія та інші). Також втілення освітніх принципів віри багаї маємо на практиці багайських шкіл, професійно-технічних інститутів, університетів, які відкривають свої двері учням різних країн, національностей та релігій, соціальних класів – це заклади приватної і державної форм власності, здебільшого безкоштовні, освітні програми яких повністю побудовані на принципах соціального вчення віри багаї, про які йшлося вище, орієнтовані на загальнолюдські цінності та не вимагають від своїх учнів приєднання до релігійної традиції (безкоштовні класи у Камбоджі та у бразильському місті Порто Феліз, академічна школа в Панамі, школа Сантітам Відаяком (Таїланд), загальноосвітня школа у Бунісі (Папуа – Нова Гвінея), школа Монтесорі в Лакнау (Індія), міжнародна школа багаї Максвелл (Канада), середня школа Руаха (Танзанія), міжнародна середня школа «Банані» (Замбія) та інші) [1].

У середині громади ще за часів основоположників віри на місцях були запроваджені центри надання духовної освіти – Інститути з підготовки, які організують проведення дитячих класів, підліткових курсів та навчальних гуртків. Методологічною основою такого

навчання слугують програми Інституту духовного розвитку «Рухі», схвалені Всесвітнім Домом Справедливості.

**Висновки.** Священні Тексти Багаулли та освячені традицією авторитетні тлумачення його послідовників – Абдул-Бага, Шогі Еффенді, ініціативи Всесвітнього Дому Справедливості надають виключне значення освітній проблематиці. Тема освіти виступає у вірі багаї як основа прогресу і процвітання людства, результатом якого має стати побудова Нового світового співтовариства, та нерозривно пов'язана з внутрішньою сутністю її соціального вчення – служіння на користь потребам людства, що має священний статус в релігії багаї.

Принцип всезагальної освіти на нашу думку має центральне місце у віровченні багаї, так як пов'язує собою в єдиний ланцюг соціальне вчення і суспільну практику багаї. Освіта є основою духовного становлення людини, єдності людства, соціального і економічного добробуту, установлення справедливості і подолання суспільних забобонів, є мостом між релігією та наукою, відкриває шляхи служінню людству. Безумовно, все це для багаї вважається можливим лише за добросовісного використання здобутих знань на всезагальне благо [15, с. 35].

Отже, вирішення проблем в освітній галузі, надання всім жителям Землі рівних можливостей в здобуванні знань – ніша суспільної практики віри багаї у світі, продиктована її соціальним вченням.

### Література

1. For the Betterment of the World: The Worldwide Baha'i Community's Approach to Social and Economic Development. [E-resource] – Copyright 2003, 2008 by the Baha'i International Community Baha'i International Community 866 United Nations Plaza Suite 120 New York, NY 10017, USA. – Mode of access: <http://www.bahai.org/features/sed/betterment.pdf>
2. Абдул-Баха. Избранное из Писаний Абдул-Баха / Абдул-Баха; [пер. с англ.]. – СПб.: Единение, 1994. – Вып. 3. – 299 с.
3. Абдул-Баха. Ответы на некоторые вопросы. [Электронный ресурс] / Абдул-Баха. – Режим доступа: <http://www.bahai.su/load/5-1-0-28>.
4. Абдул-Баха. Распространение всеобщего мира. [Электронный ресурс] / Абдул-Баха. – Режим доступа: [http://bahai.az/lib/abh/promulgation\\_of\\_universal\\_peace\\_ru.txt](http://bahai.az/lib/abh/promulgation_of_universal_peace_ru.txt).
5. Баб. Избранное из Писаний. / Баб; [пер. с англ.]. // Национальное Духовное Собрание Бахаи Украины. – К., 2000.
6. Бахаулла. Китаб-и-Агдас. / Бахаулла. // Духовное Собрание Бахаи России. – СПб.: Единение, 2000. – 213 с.
7. Бахаулла. Крупицы из Писаний. / Бахаулла; [пер. с англ.]. – [2-е изд., испр.]. – М.: ЦРО «Община последователей Веры Бахаи в России», 2009.
8. Бахаулла. Скрижали, явленные после Китаб-и-Агдас. / Бахаулла. // Духовное Собрание Бахаи России; [пер. с англ.]. – СПб.: Единение, 2004. – 204 с.
9. Воспитание в духе бахаи: Сборник цитат из Писаний Бахауллы, Абдул-Баха, Шогі Эффенди, Дома Справедливости / Бахаулла, Абдул-Баха, Шогі Эффенди, Всемирный Дом Справедливости; [пер. с англ.]. – СПб.: Единение, 1994. – Вып. 3. – 43 с.
10. Исторический поворот для народов мира. [Электронный ресурс] – М.: «Права человека», 1997. – Режим доступа: <http://www.bahaiarc.narod.ru/books/Historyturn-97.htm>
11. Обещание мира во всем мире. / Всемирный Дом Справедливости; [пер. с англ.]. – М.: «Права человека» – 24 с.
12. Парижские беседы. Выступления Абдул-Баха в Париже в 1911 году. [пер. с англ.]. – СПб.: Единение, 1993. – 128 с.
13. Перкинс М., Хейнсворт Ф. Вера Бахаи. / М. Перкинс, Ф. Хейнсворт; [пер. с англ.]. – К: ВАТ «Книжкова друкарня наукової книги», 2000. – 103 с.
14. Подняться на служение: Институт Рухи. [Электронный ресурс] / Духовное Собрание Бахаи России; [пер. с англ.]. – Санкт-Петербург, 1998. – Книга 2. – 59 с.
15. Путь к процветанию человечества. / Духовное Собрание Бахаи России; [пер. с англ.]. – СПб.: Издательский фонд Бахаи «Единение», 1995. – 64 с.
16. Черникова И. В. Международная деятельность общины бахаи. / И. В. Черникова // Культура народов Причерноморья. – 1999. – №8. – С. 112-117.

Yana Chornoivan

**The principle of the universal education as an element  
of social doctrine of the Bahá'í Faith**

*The article on the basis of the Holy Scripture founders of the Baha'i Faith shows the evolution of the principle of the universal education as an element of social theory and its incarnation in the social activities of the religious tradition. The author reveals separation of educational topics in edifying Bahá'u'lláh constitutions, which receive the status of the principle of the universal education in the Abdu'l-Bahá interpretation. The practical implementation of the principle silt through the Shoghi Effendi activity and the Universal House of Justice, which confirm the exceptional importance of education in achieving the highest goal of the Bahá'í Faith – unity of mankind.*

**Keywords:** the Bahá'í Faith, Bahá'u'lláh, `Abdu'l-Bahá, Shoghi Effendi, universal education, spiritual education.

Яна Чорнойван

**Принцип всеобщего образования как элемент социального учения веры бахаи**

*В статье на основе Священных Писаний основоположников веры бахаи показана эволюция принципа всеобщего образования как элемента социального учения и его воплощение в общественной деятельности данной религиозной традиции. Автор обнаруживает выделение образовательной тематики в вероучительных наставлениях Бахауллы, которые получают статус принципа всеобщей образования в толкованиях Абдул-Баха. Практическое воплощение принципа красной нитью проходит через деятельность Шоги Эффенди и Всемирного Дома Справедливости, чем утверждают исключительное значение образования в достижении высшей цели бахаи – единства человечества.*

**Ключевые слова:** вера бахаи, Бахаулла, Абдул-Баха, Шоги Эффенди, принцип всеобщего образования, духовное воспитание.